

Asta Vaškeliėnė

LIETUVOS XVIII A. LOTYNIŠKOJI
LAIDOTUVIŲ KŪRYBA

1. GENOLOGINĖ RAIDA

Aptariant neolotynišką laidotuvių kūrybą, akiratin neišvengiamai pakliūva visa grupė struktūros, temos ir raiškos požiūriu giminingų kūrinių, tiek poetinių, tiek ir prozinių, kurie nuo seno buvo kuriami, siekiant parodyti pagarbą mirusiajam, pašlovinti jo nuveiktus darbus, išreikšti liūdesį, paguosti artimuosius. Tai trėnai, epitafijos, epicėdijai, elegijos, laidotuvių kalbos. Šie žanrai, susiformavę antikinėje Graikijoje, vėliau perimti ir vystyti romėnų autorių, buvo labai populiarūs Europos Renesanso ir Baroko literatūrose. Beje, atsigręžę į Antikos laikus pamatysime, kad šalia minėtų žanrų taip pat egzistavo monodijos, inferijos, parentalijos, nėnijos.

Naujaisiais laikais laidotuvinei kūrybai niveliuojantis, dar labiau nyko jau Antikoje buvusios ne visai aiškios žanrinės ribos, kurias, remdamasis antikinės literatūros ypatumais, teoriškai apibrėžė Julijus Cezaris Skaligeris (Iulius Caesar Scaliger). Jo poetikoje *Poetices libri septem*¹ laidotuviniams kūriniams skirti net keli skyriai. Atskirai kalbama apie laidojimo iškilmes („Funebres“ I, 35), su kuriomis, be abejonės, vienaip ar kitaip susijusi pati laidotuvinių kūrinių tradicija. Trėnai aptariami kartu su himenėjais, elegijomis ir kitais panašios tematikos kūriniiais („Threni et hymenaei, et elegiae, et alia“ I, 50), į atskirą grupę, kurioje dar kartą grįžtama prie trėnų, patenka smulkesni žanrai: epitafijos, epicėdijai, monodijos, inferijos, parentalijos, nėnijos („Epitaphium, epicedium, monodia, inferiæ, parentalia, threni, neniae“ III, 121).

¹ Šiame straipsnyje naudotasi trečiuoju žinomu leid.: *Iulii Caesaris Scaligeri, viri clarissimi, Poetices libri septem...*, Lugduni [Lyons]: Apud Petrum Santandrea-num, 1586 (egz. sign. VUB II 1848).

Skaligeris I knygos 50-me skyriuje trėnus ir elegijas apibūdina pra-
dėdamas nuo žanrų istorijos, supintos su mitologiniais pasakojimais:

Threni duo diversa genera [...]. Threni autem sonant Latine luctus, qualis ille in libris divinis, quo deflet vates sanctam civitatem. Aiunt primum Lino poetam Threnos fecisse [...]. Eum Herculi succensentem [!] quod esset ineptior ad discendum, ab irato ingratoque discipulo interemptum: ab reliquis discipulis defletum carmine, quod ab eius nomine et nota eiulationis Aelinum appellarunt, cuius vocis etiam in luctu meminit Theocritus. Nos quoque virum tam fortem, quam infelicem patrem nostrum in agrestibus poematis Aelinum appellavimus, ab eo Threno quem divinae genitrici nostrae fecimus. Primum et postremum omnium Euripidem aiunt abusum Lino: a tristibus enim ad laeta transtulisse, tum sine ulla imitatione, tum sine ullo imitatore. Idem carmen etiam *véατον* vocarunt, id est extremum, et *véατον* eadem ratione. Quare non recte per diphthongum scribunt pene omnes: quemadmodum in Originibus animadversum est. Sic tibiam quae in funeribus adhibebatur, vocavit Pratinas Phliasius *véαοιδόν* [?], ut supra vidimus. Iouianus Pontanus Neniae vocem traduxit ad Nutricias cantilenas: propterea quod vulgus nostras *Bellas*, aliis locis in Italia nutrices *Nenas* dicunt: ut opinor, a cantiunculis, quae sint similes cantibus praeficarum. [...] Neniam vero inventum aiunt Phrygum: cuius rei meminerit Hipponax. Olophrymum quoque numerant inter poemata, quae a lugentibus aut alia qua fortuna moestis canerentur. Quae ad rogam dicerentur, erant Neniae: quae ad tumulum, Epitaphia: quae in exequiis, quum iusta persoluerentur, Epicedia. *κήδειος* enim fuit curare inferias. Etiam Monodia dictus cantus lugubris, usu potius quam ratione. [...] Elegiam quoque in funeribus primum dictam par est. Id quod innuit Ovidius in funere Tibulli. Eius inventorem nescire sese confessus est Horatius.²

(Trėnai būna dviejų skirtingų rūšių [...]. Trėnai lotynų kalboje reiškia tokį liūdesį, koks yra [vaizduojamas] dieviškose knygose, su kokių pranašas³ apverčia šventąjį miestą. Teigiama, kad pirmasis trėnus pradėjo rašyti poetas Linas⁴ [...]. Jį, pykstantį ant Heraklio, kadangi šis mokymuisi pasirodė per kvailas, nužudė įniršęs ir nedėkingas mokinyš [t.y. Heraklis]: likusių mokinių [Linas] buvo apraudotas giesme, kuri, pagal jo vardą ir raudojimo būdą, pavadinta *aelinum*⁵; tą

² *Ibid.*, p. 128–129.

³ Čia turimas galvoje biblinis Dovydas (XI a. pr. Kr. pab.–apie 950 m. pr. Kr.), Izraelio ir Judėjos karalius, sujungęs šias dvi valstybes. Viduramžiais ir vėliau jam buvo priskiriama Psalmių knyga.

⁴ Tai mitinis graikų dainius, Apolono ir Uranijos sūnus, giesmės išradėjas, Orfėjo mokytojas. (Šis ir kiti komentarai – straipsnio autorės.)

⁵ ὁ *ἀίλινος* (gr.) – gedulinga giesmė, *ἀίλινος*, 2 (gr.) – gedulingas, liūdnas; *aelimon* (lot.) – gedulinga giesmė.

žodį gedulingame kūrinyje⁶ taip pat paminėjo Teokritas. Taip pat ir mes vyrą, tiek tvirtą, kiek ir nelaimingą mūsų tėvą, kaimo gyvenimą vaizduojančiuose eilėraščiuose pavadiname *aelinum*, pagal tą trėną, kurį mūsų dieviškajai gimdytojai sukūrėme. Sakoma, kad Euripidas pats pirmas ir paskutinis iš visų [poetų] piktnaudžiavo Linu [Lino išradimu]: mat liūdnus dalykus pavertė linksmais, ignoruodamas ne tik bet kokį imitavimą, bet ir bet kokį imituotoją. Tokia giesmė taip pat vadinama *véaton*, tai yra paskutine giesme, ir tos pačios reikšmės žodžiu *véaton*. Todėl beveik visi [ši žodį] neteisingai rašo su dvibalsiu, kaip kad parašyta *Pradžiose*⁷. Taip fleitą, kuria būdavo grojama per laidotuves, Pratinas iš Fliunto pavadino *véaoιδόν* [?]. Jovianas Pontanas⁸ žodį *nénija* išvertė [junginiu] *maitinančios giesmės*: dėl to, kad paprasti žmonės *mūsų maitintojas* vadina *belomis*, o kai kuriose Italijos vietose jas vadina *nénijomis*; kaip aš spėju, [taip vadina] pagal giesmeles, kurios galėtų būti panašios į laidotuvių raudotojų giesmes. [...] Sako, kad *nénija* tikrai išrado frygai: [kalbant] apie tą dalyką prisimenamas Hiponaktas. Taip pat *olofirma*⁹ priskiria poezijai, kuri atliekama gedinčiųjų, arba kitiems [kūriniams], kuriuose apdainuojami liūdni dalykai, [nulemti] likimo. Tai, kas sakoma prie kapo, buvo pavadinta *nénijomis*; tai, kas [buvo užrašoma] antkapyje, [buvo pavadinta] epitafijomis; tai, kas [skambėdavo] per egzekviją¹⁰, [buvo pavadinta] epicédijais. [Žodis] *χρήδειος*¹¹, žinoma, reiškė rūpinimąsi inferijomis¹². Labiau iš įpročio, o ne dėl pagrįstumo gedulinga giesmė dar vadinama monodija. [...] Kaip pridera, elegija pirmiausia buvo pasakyta per laidotuves. Tą pažymėjo Ovidijus [savo elegija, nuskambėjusia] Tibulo laidotuvėse. Horacijus pripažino, kad jos [elegijos] išradėjas yra nežinomas.)¹³

Poetikos I knygos 35-me skyriuje „Funebres“, iš esmės daugiau skirtame ne laidotuvinei kūrybai, o gedulo ceremonijos istorijai ir ypatumams, Skaligeris sako, kad tai yra „Proxima deorum honoribus, funerum atque exequiarum cum ludis celebritas“¹⁴ („Laidotuvių ir

⁶ Manome, kad Skaligeris, kalbėdamas apie gedulingą Teokrito kūrinį, galvoje turėjo šio helėnizmo poeto, idilės pradininko, idilę „Mirusiam Adoniui“.

⁷ Čia Skaligeris mini Marko Porcijaus Katono, vadinamo Vyresniuouju (Marcus Portius Cato, 234–149), istorinį veikalą *Origines* (*Pradžios*).

⁸ Ioannis Iovianus Pontanus, Giovanni Gioviano Pontano (1426–1503).

⁹ *Olophyrmus* (lot.), *ὀλοφύρμυς* (gr.) – verksmas, rauda.

¹⁰ Egzekvijos – gedulinės laidotuvių apeigos.

¹¹ Gr. laidotuvinis.

¹² Inferijos – aukos, apeiginiai aukojimai, vykdomi per laidotuves, vėliau inferijomis taip pat pradėtos vadinti laidotuvių iškilmės ir pačios laidotuvės.

¹³ Čia ir toliau versta straipsnio autorės.

¹⁴ Iulius Caesar Scaliger, *op. cit.*, p. 108.

egzekvijų iškilmės su žaidynėmis, artimiausios dievų pagerbimui“). Taip pat pabrėžiamas laidotuvių tradicijos senumas, pasitelkiami pavyzdžiai iš graikų ir romėnų mitologijos: „Funerium origo longe vetustissima. Quippe Aeneas ad Pallantis, Achilles ante eum ad Patrocli rogum mactat inferias cum ludis“¹⁵ („Laidotuvių kilmė yra pati seniausia. Juk Enėjas prie Palanto, o dar anksčiau Achilas prie Patroklo kapo aukojo aukas su pagerbiamosiomis žaidynėmis“).

Kaip jau buvo minėta, III knygos 121-me skyriuje atskirai apžvelgti smulkesni laidotuvinės kūrybos žanrai. Vieni iš jų – epitafijos ir epicėdijai – aptarti smulkiau, nurodytos jų sudedamosios dalys, apie kitus tik trumpai užsiminta:

Solus Servius¹⁶ docuit nos differentiam. Epicedium enim dici corpori nondum affecto sepultura, Epitaphium ad tumulum ipsum. Epicedium est Pallantis et Euryali. Funeris oratio Latine dicitur, quae ipso in funere habetur, quare Epitaphium etiam Elogium ipsum dictum est, quod tumulo inscribitur. De quo inter Epigrammata. Itaque recte Epitaphium vel oratio, vel carmen quod ad Mausoli viri sepulchrum quotannis Artemisia recitari instituit. [...] Epicedium igitur semel tantum dicitur. Epitaphia etiam anniversaria esse posunt: quemadmodum Athenis. [...] Inferiarum carmen idem, et Parentalia. Threni autem laxiore usu, atque ampliore. In civitatum nanque eversionibus is luctus quem lugerent, *ἄρῆνος* dictus est. Monodia vero longe aliter quam ab eruditis accipitur, intelligenda. [...] Est igitur Epitaphium, aut recens, aut anniversarium. In recenti partes haec: Laudes, Iacturae demonstratio, Luctus, Consolatio, Exhortatio. In Anniversario haec eadem omnia praeter luctum.¹⁷

(Vien tik Servijus mokė mus, kaip atskirti [epitafiją nuo epicėdijo]. Juk epicėdijumi nėra vadinamas vien tik sunykusiam kūnui skirtas kapas, epitafija [yra glaudžiai susijusi] su pačiu kapu. Epicėdijo pavyzdys yra Palantui ir Eurialui [skirtas epicėdijas]. Lotyniškai laidotuvių kalba vadiname tokią kalbą, kuri skambės per pačias laidotuves, todėl pati epitafija dar buvo pavadinta elogijumi, nes jis užrašomas antkapyje. Dėl to priskiriamas epigramoms. Taigi paprastai [pasakius], epitafija yra ir kalba, ir giesmė, kurią Artemisija liepė kasmet recituoti prie vyro Mauzolo¹⁸ kapo.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Čia galvoje turėtas Servijus Mauras Honoratas (Servius Maurus Honoratus), IV a. gramatikas, Vergilijaus komentatorius.

¹⁷ Iulius Caesar Scaliger, *op. cit.*, p. 425–426.

¹⁸ Mauzolas, Karijos karalius, gyvenęs IV a. pr. Kr. Jo atminimui žmona Artemisija pastatė vadinamąjį Halikarnaso mauzoliejų, vieną iš septynių pasaulio stebuklų.

[...] Vadinasi, epicėdijas sakomas tik kartą. Epitafijos taip pat gali būti skirtos metinėms: visai taip pat, kaip Atėnuose. [...] Taip pat yra inferijų giesmė ir parentalijos¹⁹. Trėnai taikomi plačiau ir laisviau. Tas liudesys, kurį išgyvendavo griūvant miestams, pavadintas *ἑπιτύφος*. Monodiją reikia suprasti visai kitaip, nei ją suvokė mažiau išsilavinę žmonės. [...] Taigi epitafija būna skirta ir ką tik atsitikusiam įvykiui [pažymėti], ir metinėms. Ką tik atsitikusiam įvykiui skirtą epitafiją sudaro šios dalys: pagyrimai, netekties parodymas, apraudojimas, guodimas, padrašinimas. Metinėms skirtą epitafiją sudaro visi tie patys [išvardinti] dalykai, išskyrus apraudojimų dalį.)

Su gedulu, taigi ir laidotuvėmis, tradiciškai siejama elegija. Jai skirtame III knygos 125-me skyriuje nurodyta, kad iš pradžių elegija buvo gedulingo turinio kūrinys („[...] eius materiam primum aiunt fuisse lugubrem [...]“²⁰), tačiau vėliau elegijos pobūdis kito kartu su aprėpiamomis temomis, taigi elegijos „tiko“ patiems įvairiausiems įvykiams atspindėti. Skaligeris nurodė, kad elegijos turinys gali būti labai įvairus:

Argumenta: commemoratio diei, a quo initium amandi factum fuit. Eiusdem laudatio aut execratiatio. Querela, Expostulatio, Preces, Vota, Gratulatio, Exultatio, Furti narratio, Fletus, Convitium, Vitii aut flagitii obiectio, Recantatio, Propriae vitae explicatio, sui cum rivali comparatio, Comminatio, Amicae alterius propositio. Ianuae, Ianitori, Ancillae, Matri, Marito, Tempestatibus, Caelo ipsi convitium. Convitium Cupidini, Veneri, sibiipsi. Mortis exoptatio, exilii, Amicae absentis detestatio. [...]. Etsi alia causa. Epicedia quoque, et Epitaphia, et Epistolae hoc genere Poematis recte conficiuntur.²¹

([Elegijos] turinys: dienos, kai buvo įsimylėta, prisiminimas. Jos pašlovinimas arba prakeikimas. Dejonės, reikalavimai, prašymai, maldos, sveikinimai, džiugesys, pasakojimas apie vagystę, verksmas, barnis, ydos arba negarbingo poelgio parodymas, atsakymas, asmeninio gyvenimo išdėstymas, savęs palyginimas su varžovu, grasinimai, viešas kitos draugės pristatymas. [Priekaištas gali būti skirtas] durims, durininkui, tarnatei, motinai, sutuoktiniui, audroms, pačiam dangui. Priekaištas Kupidonui, Venerai, sau pačiam. Mirties troškimas, kančia dėl tremties, šalia nesančios draugės. [...] Nors, tiesa, yra ir kitų dingsčių [elegijoms]. Taip pat epicėdijai ir epitafijos bei laišakai rašomi taip, kaip šio žanro eilėraščiai [t.y. elegijos].)

¹⁹ Parentalijos – atminos, arba mirusių tėvų ir giminių minėjimo šventė, vykdavusi vasario 13–21 d., vėlesniais laikais parentalijomis vadintos laidotuvių apeigos arba pačios laidotuvės.

²⁰ Iulius Caesar Scaliger, *op. cit.*, p. 429.

²¹ *Ibid.*, p. 430.

Taigi šio skyriaus pabaigoje vėl sugrižus prie epitafijos ir epicédijo, atkreipiamas dėmesys ne tik į aptartuosius žanrus skiriančius, bet ir į juos vienijančius ypatumus.

Kaip bėgant laikui kito teorinė laidotuvių poezijos samprata, galime pastebėti, panagrinėję šios poezijos žanrinę sklaidą vėlesnėse poetikose. Išsamiai laidotuvių poezijos ypatumai apibrėžti Jokūbo Pontano (Iacobus Pontanus) poetikoje *Institutio poetica*²². Šios poetikos 59-me skyriuje „De epitaphio, seu funebri poesi. Epitaphium. Epicedium. Naenia“ („Apie epitafiją, arba gedulinę poeziją. Epitafija. Epicédijas. Nėnija“) pirmiausia lakoniškai užsiminta apie šio žanro kilmę, išskirtos pagrindinės laidotuvių kūrybos formos, t.y. laidotuvinės kalbos ir eiliuotoji kūryba, aptarta žanrinių formų specifika:

Oratio, quae initio ad tumulos eorum, quos laudabant pronuntiabatur, ἐπιτάφιος λόγος, nomen adepta est. Constat haec Epitaphica oratio aliquando versibus: Poetae enim in defuncti laudibus praedicandis concertabant. Epitaphium est metricum quodam Epigramma, quod videlicet inscribi posset defunctorum sepulcro sive tumulo, illorum plerumque nomen, aetatem, merita, statum, dignitates, laudes tum animi, tum corporis, mortis, gentis, aliaque huiusmodi graviter, et saepius cum quadam commiseratione, ac interdum ingentis doloris significatione breviter indicans. *Plato brevitatem amavit in Epitaphio, et sepulcra, fieri sumptuosa vetuit. Apud Virgilium in Daphnide, tum Mopsus ita dixisset, spargite humum foliis, inducite fontibus umbras Pastores mandat fieri sibi talia Daphnis: Et tumulum facite et tumulo superaddite carmen.*²³

(Kalba [taip] buvo pavadinta nuo epitafinės kalbos, kuri iš pradžių buvo sakoma prie tų [žmonių], kuriuos šlovindavo, kapų. Kartais ši epitafinė kalba būdavo eiliuota: juk poetai varžėsi, sakydami pagyrimus mirusiajam. Epitafija

²² Čia naudotasi Pontano poetikos leidimu: [Iacobus Pontanus], *Institutio poetica*: ex r. p. Iacobi Pontani e Soc. Iesu potissimum libris concinnata: Breviter eius finem, partes, et cuiusque partis proprietates, adhaec quibus rebus vere bonum, omnique numero absolutum, ac probabile carmen eff[ic]iatur, edocens. Opera M. Ioannis [Buch]leri a Gladbach. Editio tertia, priore correctior, auctior, luculentior, Coloniae: Sumptibus Bernardi Gualtheri, 1609 (egz. sign. VUB III 5404). – Johanas Buchleris (Ioannes Buchlerus, 1570–1640) vėliau perdirbo šią Pontano poetiką, taip pat ji ėjo kaip priedas prie Buchlerio retorikos veikalų (*Thesaurus phrasium poeticarum*), todėl toliau ją vadinsime Pontano-Buchlerio poetika.

²³ *Ibid.*, p. 120–121.

yra tam tikra metrinė epigrama, t.y. tokia, kuri turbūt galėjo būti įrašoma mirusiųjų antkapyje arba palaidojimo vietoje; dažniausiai glaustai nurodanti jų vardą, amžių, nuopelnus, rangą, titulus, pagyrimus, skirtus tiek sielai, tiek kūnui, mirties aplinkybes, giminės nuopelnus ir kitus panašius dalykus įtaigiai pamininti ir dažniau [visa tai] atskleidžianti su tam tikru apgailestavimu, taip pat kartais perteikianti didžiulį skausmą. *Platonas mėgo epitafijos trumpumą ir draudė prabangiai laidoti. Pasak Vergilijaus, „Dafnyje“²⁴ Mopsas taip pasakė: „Žemę nuberkite lapais, versmes apsiauskit šešėliais, / Dafnis piemenims šitaip daryti paliepia: / Kapą supilkite ir akmeny įrašykite giesmę“.*)

Prie epitafijų dar kartą sugrįžtama toliau aptariant epicėdijus, kuriuos stengiamasi apibūdinti, tiksliai nurodant jų turinį ir vietą laidotuvių ceremonijoje:

Epicedium, Graece *ἐπικήδειον*, a *κηδεύω*, ut Eusthathius²⁵ deducit, recitabatur, dum iusta mortuo solvebantur, seu ante humationem cadaveris: quasi dicas, ad exequias, in ipso funere, dum curatur funus. Exemplum exstat Ecloga 5, ubi Mopsus Daphnidi canit Epicidium: *Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus, / Formosi pecoris custos formosior ipse.*²⁶

(Epicėdijas, graikiškai reiškiantis „antkapinį eilėraštį“, nuo [žodžio] „laidoti“, kaip Eustatijus išaiškino, recituojamas, kai mirusiajam atiduodama paskutinė pagarba, arba prieš mirusiojo laidojimą, kaip sakytum, per egzekvijas, arba per pačias laidotuves, kol [šios] vyksta. Kaip pavyzdys [Eustatijaus] išskirta 5-oji ekloga, kur Mopsas dainuoja epicėdiją Dafniui: „Dafnis čia girioj guliu, lig aukštųjų žvaigždžių pagarsėjęs, / Sargas gražios bandos, už bandą žymiai gražesnis“²⁷.)

Pažymėtina, kad ta pačia Vergilijaus ekloga, tik kitomis jos eilutėmis (40–42), kaip pavyzdžiu buvo pasiremta kalbant apie epitafiją. Šiuo atveju jau kaip epicėdijo iliustracija pateiktos tolesnės minėtos eklogos eilutės (43–45), Vergilijaus kūrinyje atliekančios antkapinio

²⁴ Čia Pontano-Buchlerio poetikos tekste kaip pavyzdys pasitelkta Vergilijaus penktoji ekloga „Dafniui“.

²⁵ Veikiausiai čia paminėtas Eustatijus Tesalonikietis (Eustathius Thessalonicensis, Eusthathius Metropolitus, 1115–1195), metropolitas, Antikos specialistas, retorius ir pedagogas, vienas iš garsiausių Viduramžių Bizantijos mokslo žmonių.

²⁶ Pontanas-Buchleris, *op. cit.*, p. 121.

²⁷ Cituojamas Antano Dambrausko vertimas, in: Vergilijus, *Bukolikos. Georgikos*, vertė Antanas Dambrauskas, Vilnius: Vaga, 1971, p. 28.

įrašo funkciją, todėl, mūsų manymu, teisingiau jas būtų traktuoti kaip epitafiją. Taigi akivaizdu, kad nors ir stengiamasi kiek galima labiau „individualizuoti“ šias dvi žanrines formas, iš tiesų jos yra glaudžiai susijusios. Šiame poetikos skyriuje toliau pateikta ir daugiau epicėdijo pavyzdžių: cituojamas Vergilijaus *Eneidos* 9-osios giesmės epizodas, kuriame motina aprauda savo sūnų Eurialą, nužudytą rutulų, ištrauka iš 11-osios giesmės, kur pasakojama apie Euandro sūnaus Palanto apraudojimą ir kt. Šio skyriaus pabaigoje, tarsi apibendrinant ankstesnius svarstymus, trumpai apibrėžti pagrindiniai epicėdijo, epitafijos ir nėnijos ypatumai:

Et quidem Epicedium non repetebatur: Epitaphia sive metris constarent, sive soluta essent, in annos singulos ad extincti monumentum iterabantur. Consuetudo tamen, quae ut aliarum rerum sic verborum domina est, Epicedii nomen ad carmen funebre quodcunque indicandum transtulit. Naenia carmen erat, quod ad rogum, seu in funere concinebatur ad tibiam, in quo ea probebantur, quae ad mortui laudem declarandam, luctumque astantibus commovendum faciebant. Huiusmodi cantionem sibi Dido Regina Carthaginiensis apud Maronem constructa iam pyra in gladium incubitura effundit.²⁸

(Žinoma, epicėdijas nebuvo kartojamas, o epitafijos, galėjusios būti arba metrinės, arba prozinės, kasmet buvo kartojamos prie mirusiojo paminklo. Tačiau iš įpročio, kuris taip pat, kaip ir kitus dalykus, veikia žodžius, epicėdijo vardu pavadinta bet kuri laidotuvių giesmė. Nėnija buvo vadinama tokia giesmė, kurią giedodavo prie kapo arba per laidotuves pritariant fleitai; iš čia atsirado tos giesmės, kuriomis buvo išsakomi mirusiajam skirti pagyrimai ir parodomas artimiesiems sukeltas sielvartas. Tokio tipo giesmę, pasak Marono, Kartaginos karalienė Didona, ketinusi susismeigti durklą ir jau sukrovusi laužą, sau giedojo.)

Poetikos 51-me skyriuje „Materia funebrium“ („Gedulinių kūrinių objektas“) atkreiptas dėmesys į tai, jog kūrinio raiška priklauso nuo velionio kilmingumo, amžiaus, užimamų pareigų ar socialinės padėties, be to, pabrėžiama, kad kūrinium galima išreikšti sielvartą, kilusį ne tik dėl žmonių netekties, bet ir dėl „bedvasių dalykų“ („res inanimae“) praradimo:

²⁸ Pontanas-Buchleris, *op. cit.*, p. 124–125.

Quanquam Epitaphio caeterisque Poematum funebrium generibus lugubria ferme explicantur, non sunt tamen omnia unius eiusdemque rationis: sicuti nec ipsae Personae, de quibus scribuntur. Alia quippe est persona Caesarum, Regum, Principum, alia mediocriter nobilium, alia sapientum, alia stultorum, alia magistratuum, alia privatorum. Rursum alia puerorum, alia adolescentum, alia mulierum nuptarum, [...]. Reliquae [...], ne longus sum, praeteribo. Generatim autem haec et similia Epitaphio, seu genere aliquo funebrium Poematum persequemur. [...] Detestabimur ipsam causam, quae interitum invexit, bellum, pestilentiam, famem, morbum, tempestatem, subitos et improvisos casus, qui hic enarrari non possunt, quippe innumerabiles: et nunquam homini satis provisum est, quid vesper serus apporet. Fas item deflere miseram humanae vitae conditionem, quae nunquam longe abest a termino. Hic vero incredibilem optimarum sententiarum ubertatem utriusque linguae scriptores suppeditabant. Hortamur quoque ad luctum, non homines solum, sed res inanimae, et eas ipsas, sicuti bestias quoque, squalere, afflictori, lugere dicimus.²⁹

(Nors epitafijose ir kituose laidotuvių eilėraščių žanruose paprastai aprašomi gedulingi dalykai, tačiau ne visi jie būna vienos ir tos pačios srities: kaip ir patys asmenys, apie kuriuos rašoma. Juk vienas asmuo [kilęs] iš imperatorių, karalių, kunigaikščių, kitas – iš vidutiniškai kilmingų, dar kitas – iš išminčių, kitas – iš kvailių, kitas – iš valdžios pareigūnų, o dar kitas – tiesiog privatus asmuo. Vėlgį vienas būna vaikas, kitas – jaunuolis, dar kita – ištekėjusi moteris, [...]. Kitus [tipus] [...], kad ilgai neužtrukčiau, praleisiu. Tačiau apskritai juos laikysime panašius į epitafiją arba kurį kitą laidotuvinės poezijos žanrą. [...] Atmesime pačią priežastį, kuri sukėlė mirtį, karą, marą, badą, ligą, audrą, staigias ir nenumatytas priežastis, apie kurias čia papasakoti neįmanoma, kadangi jos nesuskaičiuojamos: juk niekada žmogus negali numatyti, ką atneš vėlus vakaras. Panašiai galima apverkti varganą dalį žmogaus gyvenimo, kuris niekada netrunka ilgiau [nustatytos] ribos. Čia iš tiesų neįtikėtiną gausybę geriausių posakių pateiks abiejų kalbų rašytojai [t.y. rašantys graikų ir lotynų kalbomis]. Taigi raginame liūdėti, netgi sakome, kad gedi, sielojasi, liūdi ne tik žmonės, bet ir bedvasiai dalykai³⁰, pavyzdžiui, žvėrys.)

Nurodžius, kad epitafijos pobūdį lemia būtent dedikato kilmė ar socialinė padėtis, toliau atskiruose skyriuose detaliai aptariamos įvairiems adresatams skirtos epitafijos: „De Epitaphio Imperatorum,

²⁹ Pontanas-Buchleris, *op. cit.*, p. 124–125.

³⁰ Ši mintis iliustruota Vergilijaus 5-osios eklogos vaizdeliu, kuriame piešama sielvartaujanti gamta.

Regum, Principum, Nobilium, et Illustrium“ („Apie epitafiją, skirtą imperatoriams, karaliams, kunigaikščiams, kilmingiesiems ir garsiems žmonėms“), „De Epitaphio Ducum atque Militum“ („Apie epitafiją, skirtą karo vadams ir kareiviams“), „De Epitaphio Eruditorum, ac Sapientum“ („Apie epitafiją, skirtą išsilavinusiems ir išmintingiems žmonėms“), „De Epitaphio Consanguinearum. Item Virginum, et Matrum familias“ („Apie epitafiją, skirtą seserims, taip pat mergaitėms ir motinoms“), „De Epitaphio Patris, fratris, filiorum“ („Apie epitafiją, skirtą tėvui, broliui, sūnums“), „De Epitaphia infantium, puerorum, adolescentium“ („Apie epitafijas, skirtas kūdikiams, vaikams, jaunuoliams“), „De Iocosis et falsis Epitaphiis“ („Apie juokingas ir melagingas epitafijas“).

Palyginus Skaligerio ir Pontano-Buchlerio poetikose esančias formuluotes matyti, jog pastarajame darbe daugeliu atveju iš esmės nenutolta nuo Skaligerio teiginių. Sekant Skaligeriu, Pontano-Buchlerio poetikoje epitafija traktuojama kaip tam tikra epigramos atmaina, kūrinys, kuris gali būti ir metrinis, ir prozinis, be to, skirtingai nuo epicėdijo, sakomo tik kartą, epitafijos gali būti tiek metinės, tiek ir skirtos vienam konkrečiam įvykiui pažymėti. Pabrėžtina, kad Pontano-Buchlerio poetikoje pateiktas laidotuvių kūriniių aptarimas pasižymi ir kai kuriomis novacijomis: aptarta ne tik epitafijų esmė, bet ir jų turinys, nurodyta šių kūriniių stiliaus priklausomybė nuo adresato kilmės, amžiaus, lyties, užimamų pareigų ir pan. Taip pat įdomus ir naujas Pontano-Buchlerio pastebėjimas, kad epicėdijas, veikiamas tradicijos, ilgainiui tapo bendru terminu, taikomu laidotuvių giesmėms pavadinti. Šis pastebėjimas buvo aktualus kitiems poetikų autoriams, o pirmiausia – Motiejui Kazimierui Sarbievijui (Matthias Casimirus Sarbievius, Sarbiewski, 1595–1640).

Sarbievijus poetikoje *De perfecta poesi*³¹ iš laidotuvinės kūrybos žanrų paminėjo tik epicėdijus ir juos aptarė skyriuje, skirtame vadinamosioms *silvoms* (*silvae*). Epicėdiją jis apibrėžė kaip pagyrimus

³¹ Maciej Kazimierz Sarbiewski, *O poezji doskonatej, czyli Wergiliusz i Homer* (*De perfecta poesi, sive Vergilius et Homerus*), przełożył Marian Plezia, opracował Stanisław Skimina, Wrocław: Ossolineum, 1954.

mirusiajam išsakyti skirtą kūrinį, kuriam, beje, būdingas laisvumas, nulemtas senos tokių kūrinų tradicijos:

Epicedia, si spectes materiam, postremo loco sunt inter silvas, primo autem, quoad formam. Cum enim sint nuper vita functorum laudes, non viventium, commodius poeta minusque invidiose poterit in eis iuxta possibilitium et universalium speculationem vagari. Siquidem quo vetustior est materia poesis, eo liberior ei facultas est omnia ex universali idea dicendi. Quare Aristoteles maximopere historiae vetustatem commendat, ex qua fabulam contexere debet epicus. Epicedia igitur quam maxime accedunt ad epicam imitationem.³²

(Epicėdijai, jei žiūrėtum jų turinio, tarp *silvų* užima paskutinę vietą³³, tačiau formos atžvilgiu – pirmąją. Kadangi [epicėdijai] yra pagyrimai, skirti ką tik mirusiems, o ne gyviesiems, poetas juose [epicėdijuose] galės lengviau ir, nekeldamas didesnio pasipiktinimo, nukrypti, nesilaikydamas taisyklės, nuo to, kas galima ir visuotinai priimta. Nors kuo senesnis yra poezijos [kūrinio] turinys, tuo didesnę turi laisvumo galimybę viską išsakyti, remdamasis universalium vaizdiniu. Todėl Aristotelis primygtinai siūlo, kad epinių kūrinų autorius remtųsi senu pasakojimu, pagal kurį plėtotų savo siužetą. Taigi epicėdijai artimiausi epinei imitacijai.)

Skaligerio, Pontano-Buchlerio ir Sarbievijaus poetikose išdėstytos laidotuvinių kūrinų teorijos, be abejonės, buvo gerai žinomos populiarių XVIII a. retorikų ir poetikų autoriams – jėzuitams Domykui de Kolonijai (Dominique de Colonia, 1658–1741) ir Juozapui Juvencijui (Iosephus Iuencius, Joseph de Jouvancy, 1643–1719). Domyko de Kolonijos retorikos *De arte rhetorica libri quinque*³⁴ 10-me skyriuje „De laudatione funebri“ („Apie laidotuvių kalbą“) pateiktas laidotuvių kalbos apibūdinimas akivaizdžiai primena Skaligerio epitafijos formulotę: „Ea est, quae habetur vel in ipso funere, vel in anniversario funeris die, cujusmodi erant orationes illae, quas ad Mausoli sepulchrum

³² *Ibid.*, p. 247.

³³ *Silvos* – tai kūriniai, skirti visiems žmogaus gyvenimo etapams, pradedant gimimu ir baigiant mirtimi. Kadangi epicėdijas skiriamas būtent paskutiniam etapui, jis, pasak Sarbievijaus, ir yra *silvų* sąrašo pabaigoje.

³⁴ Čia naudotasi šiuo retorikos leidimu: [Dominicus de Colonia], *De arte rhetorica libri quinque, lectissimis veterum auctorum aetatis aureae perpetuisque exemplis illustrati*; auctore p. Dominico de Colonia Societatis Iesu presbytero, Vilnae: Typis Academicis Soc. Iesu, 1770 (egz. sign. MAB L–18/41 C).

quotannis haberi jussit Artemisia [...]“³⁵ ([Laidotuvių kalba] yra ta, kuri sakoma arba per pačias laidotuves, arba mirties metinių dieną; tokios buvo tos kalbos, kurias Artemisija liepė kasmet sakyti prie Mauzolo kapo [...]). Tačiau laidotuvių kalbos struktūroje de Kolonija išskyrė tik tris sudėtines dalis (Skaligeris nurodė esant penkias):

Orationem funebrem tribus omnino partibus constare debere: nimirum laude, consolatione, et paraenesi, sive adhortatione; Laude mortui, consolatione Parentum, et affinium; Paraenesi vero, seu adhortatione ad superstites, utin mortui vitam, atque virtutes, tamquam in exemplar intueantur.³⁶

(Laidotuvių kalbą iš viso turi sudaryti trys dalys: be abejo, pagyrimas, guodimas ir paminėjimas, arba kitaip, padaršinimas; pagyrimas [turi būti skirtas] mirusiajam, guodimas – tėvams ir giminaičiams, padaršinimas – [ceremonijos] dalyviams, kad į mirusiojo gyvenimą ir dorybes būtų pažvelgta kaip į pavyzdį.)

Matyti, kad Dominyko de Kolonijos formuluotėms didesnę įtaką padarė Skaligeris. Nors Skaligerio teiginiai taip pat buvo svarbūs ir Juvencijui, šis teoretikas savo poetikos ir retorikos darbe *Institutiones poeticae et rhetoricae*³⁷ laidotuvių kūrybai aptarti pasirinkęs tik epicėdiją, akivaizdžiai atsispyrė į Pontano-Buchlerio ir Sarbievijaus nuostatas. Juvencijus pateikė lakonišką epicėdijo apibrėžimą, kuris iš esmės traktuotinas kaip ankstesnėse kitų autorių poetikose išdėstytų minčių apibendrinimas. Taigi, pasak Juvencijaus, epicėdijas – tai: „Est Carmen funebre, quae Naeniae Romanis, Graecis Epicidium docitur ab *epi*“³⁸ et *kidos*³⁹ cura, quae mortuis praecipue debet impendi“⁴⁰ ([Epicėdijas] yra tokia laidotuvių giesmė, kuri pirmiausia turi būti skiriama mirusiesiems; [ši giesmė] nuo žodžių „prie“ ir „rūpestis, liūdesys dėl mirusiojo“ romėnų vadinama nėnija, graikų – epicėdijumi). Atsakydamas į klausimą

³⁵ *Ibid.*, p. 343.

³⁶ *Ibid.*, p. 344.

³⁷ Čia naudotasi šiuo leidimu: [Iosephus Iuencius], *Institutiones poeticae et rhetoricae*, auctore r. p. Iosepho Iuencio Soc[ietatis] Iesu, ad usum gymnasiorum ejusdem Societatis, editio 3tia in Litvania, Vilnae: Typis S. R. M. et Acad[em]iae Soc[ietatis] Iesu, 1766 (egz. sign. MAB L–18/41 C).

³⁸ Graikiško prielinksnio *ἐπί* (šalia, link, prie) lot. transkripcija.

³⁹ Graikiško daiktavardžio *κῆδος* (rūpestis, liūdesys; rūpestis arba liūdesys dėl mirusiojo) lot. transkripcija.

„Quae sunt leges Epicædii?“ („Kokie epicédijo ypatumai?“), Juvencijus nurodė taip: „Narrantur demortui laudes, pompa funebris describitur[,] conditur Epitaphium, Poeta denique apprecatur aeternitatem“⁴⁰ („Išsakomi mirusiajam skirti pagyrimai, aprašomos vestuvių iškilmės, sukuriama epitafija, pagaliau poetas [mirusiajam] meldžia amžinybės“). Pažymėtina, kad Juvencijus, nors epicédiją ir laikė pagrindiniu laidotuvinę kūrybą apibūdinančiu terminu, tačiau jį vartojo pramaišiu su epitafija; taigi epicédiją suvokė kaip bendrąją sąvoką, tinkamą ne tik žanrui įvardyti, bet ir pačioms laidotuvėms apibrėžti.

Priešingai nei aptartose XVIII a. jėzuitų autorių poetikose, tokių laidotuvinės kūrybos žanrų, kaip epicédijas ar epitafija, jau nebeišskyrė minėto amžiaus pabaigoje išleistų reikšmingų ir jau Apšvietos epochą reprezentuojančių poetikų autoriai – pijorai Pilypas Nerijus Golianskis (Filip Nereusz Golański, 1753–1824) bei Pranciškus Ksaveras Dmochovskis (Franciszek Ksawery Dmochowski, 1762–1808). Tiesioginių svarstymų apie laidotuvinę kūrybą nerasime Golianskio poetikoje *O wymowie i poezyi*⁴². Šio žanro kūriniams tik iš dalies „atstovauja“ elegija, kurią Golianskis apibrėžė kaip kūrinių, galintį išreikšti tiek liūdesį, tiek ir džiaugsmą:

Elegia niegdys glos smutku i żalości, wierszem na przemian sześciomiarowym i pięciomiarowym od Greków i Łacinników pisywana, wszelakie teraz uczucie, i smutne, i wesole wyraża.⁴³

(Elegija, kadaise išreiškusi liūdesį ir sielvartą, graikų ir lotynų rašyta kaitant šešiapėdę ir penkiapėdę eilutes, dabar įvairiausiai jausmus – ir liūdesį, ir džiaugsmą – išreiškia.)

Šį apibrėžimą Golianskis iliustravo Horacijaus *Ars poetica* dvieliu (75–76), kurį, pasak Teresos Michałowskos, apibrėždami elegiją, no-

⁴⁰ [Iosephus Iuencius], *op. cit.*, p. 103.

⁴¹ *Ibid.*, p. 104.

⁴² [Filip Nereusz Golański], *O wymowie i poezyi*, powtórne wydanie, nowe mi uwagami pomnożone, przez x. Golańskiego S. P. nauczycziela wymowy..., W Wilnie: W drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX Scholarum Piarum, 1788 (egz. sign. MAB L-18/344 C).

⁴³ *Ibid.*, p. 408.

riai citavo ir atspirties tašku rinkosi XV a. pabaigos ir XVI a. pradžios humanistai⁴⁴: „Versibus impariter junctis querimonia primum, / Post etiam inclusa est voti sententia compos”⁴⁵ („Nelygiomis eilėmis skausmai pradžioje buvo reikšta, / Na, o paskui prisidėjo troškimų įvykusių džiaugsmas”⁴⁶). Kaip matėme, panašiai elegija jau buvo apibrėžta Skaligerio ir kitų teoretikų poetikose. Akcentavęs, kad tai savo tematika universalus žanras, Golianskis dar labiau praplėtė jo ribas, apibendrinęs jį kaip poeziją apskritai:

W naszym języku nie masz szczególnego nazwiska Elegii, ale co do innych rodzajów Poezyi nie należy, to ogólnie wierszem zowiemy.⁴⁷

(Mes savo kalboje neturime specialaus termino elegijai apibrėžti, bet tai, ko nepriskiriame kitoms poezijos rūšims, bendrai vadiname eilėmis.)

Golianskio darbu rėmėsis Dmochovskis savo poetikoje *Sztuka rymotwórcza*⁴⁸, laikytinoje Nikola Bualo (Nicolas Boileau) *L'art poétique* adaptacija, papildyta Horacijaus, Deni Didro (Denis Diderot), Aleksandro Popo (Alexander Pope) inspiracijomis, suformulavo lenkų literatūrinio klasicizmo kanoną⁴⁹. Šios poetikos antrosios giesmės skirsnyje, kuris turinyje įvardytas „O Elegii, po naszymu o Trenach” („Apie elegiją, mūsiškai – apie trėną“) aptarti pagrindiniai elegijos ypatumai: emociingumas („Czułe serca przenika, martwe wzrusza groby”⁵⁰ („Persmelkia jautrias širdis, negyvus kapus išjudina“)), temų įvairovė

⁴⁴ Teresa Michałowska, *Staropolska teoria genologiczna, (Studia staropolskie, t. 41)*, Wrocław [i. in.]: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1974, p. 142.

⁴⁵ [Filip Nereusz Golański], *op. cit.*, p. 408.

⁴⁶ Horacijus, *Poezijos menas (Laiškas Pizonams)*, vertė E. Ulčinaité, in: *Romėnų literatūros chrestomatija*, sudarė Dalia Dilytė ir Eugenija Ulčinaité, Vilnius: „Mokslo” leidykla, 1992, p. 232.

⁴⁷ [Filip Nereusz Golański], *op. cit.*, p. 409.

⁴⁸ [Franciszek Ksawery Dmochowski], *Sztuka rymotwórcza: Poema we czterech pieśniach*, W Warszawie: W Drukarni J. K. Mci i Rzeczypospolitey u XX. Scholaram Piarum, 1788 (ėgz. LLTI biblioteka, sign. B 27493).

⁴⁹ Marek Adamiec, „Franciszek Ksawery Dmochowski”, in: *Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej*, prieiga internete – <http://univ.gda.pl/~literat/autors/dmochow.htm>

⁵⁰ [Franciszek Ksawery Dmochowski], *op. cit.*, p. 21.

(„To wesele maluie, to žale i smutki“⁵¹ („Tai linksmybes vaizduoja, tai gedulą ir liūdesį“)). Dmochovskis, tarsi apžvelgdamas romėnų elegijos raidą, lakoniškai aptarė Tibulo, Ovidijaus, Propercijaus ir Kornelijaus Galo elegijas, aukščiausiai įvertino Tibulą. Be žymiųjų romėnų elegikų, čia taip pat paminėtas lenkų Renesanso poetas Jonas Kochanovskis⁵² (Jan Kochanowski, 1530–1584) ir garsūs paties Dmochovskio amžininkai – tėvynainis Pranciškus Kniažninas⁵³ (Franciszek Dionizy Kniažnin, 1749 arba 1750–1807) bei anglų poetas Edvardas Jungas⁵⁴ (Edward Young, 1683–1765).

Golianskio ir Dmochovskio poetikose pateikta elegijos samprata, pasak Piotro Žbikowskio, denotuoja elegijos žanrinius ypatumus ir leidžia kalbėti apie ribų, skiriančių žanro ir rūšies kategorijas⁵⁵, nykimą.

2. LOTYNIŠKŲJŲ XVIII A. LAIDOTUVINIŲ KŪRINIŲ YPATUMAI

Apžvelgus Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvės produkcijos visumą matyti, kad laidotuvių proga išleisti leidiniai – didesnės apimties ar nedidukai, vos kelių puslapių rinkiniai – sudaro kad ir

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Poetikoje kalbama apie Kochanovskio ciklinę poemą „Treny“ („Trėnai“), išleistą Krokuvoje 1580 m. Tai devyniolikos lyrinių kūrinių rinkinys, kurį poetas parašė netrukus po to, kai mirė jo dukrelė Uršulė, ir jai dedikavo. Daugiau žr.: Edmund Kotarski, „Jan Kochanowski“, in: *Wirtualna Biblioteka Literatury Polskiej*, prieiga internete – <http://univ.gda.pl/~literat/autors/kochan.htm>

⁵³ Poetikoje minimas Kniažnino elegijų rinkinys „Żale Orfeusza nad Eurydyką“ („Orfėjo gedulas dėl Euridikės“, 1780), kurį šis parašė mirus poeto Pranciškaus Zablockio, gero draugo, žmonai. Dmochovskio nuomone, stiliaus subtilumu ir jausmų raiška Kniažnino kūrinys prilygsta Kochanovskio „Trėnams“.

⁵⁴ Poetikoje Dmochovskis mini Jungo kūrinį, kurį trumpai vadina „Nocy“. Taigi kalbama apie poemą „Complaint, or Nights Thoughts on Life, Death and Immortality“ („Skundas, arba Nakties mintys apie gyvenimą, mirtį ir nemirtingumą“, 1742–1745), kurią Jungas parašė, per trumpą laiką praradęs net tris artimuosius.

⁵⁵ Piotr Žbikowski, *Klasycyzm postanisławowski: Zarys problematyki*, wydanie drugie uzupełnione i poprawione, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1999, p. 186–187.

ne patį didžiausią, tačiau išties reikšmingą proginės literatūros kūrinų pluoštą⁵⁶. Vyraujantis laidotuvių leidinių tipas – tai iš esmės proziniai kūriniai: laidotuvių kalbos, „grynosios“ arba pajavairintos eloginiais intarpais, ir laidotuvinės panegirikos, taip pat neretai derintos su eloginėmis dalimis. Šios kūrybos pluoštą sudarantys negausūs eiliuoti tekstai atrodė beišnyksta.

XVIII a. laidotuviuiams leidiniams būdingos ilgos, aprašomojo pobūdžio antraštės, informuojančios apie kūrinio paskirtį ir turinį, būtinas šių antraščių dėmuo – dedikato vardas ir pavardė, pavyzdžiui: „Monumentum doloris post dolenda fata... Michaelis Servatii Korybutu... Wiśniowecki, ... lugubri calamo delineatum“⁵⁷ („Sielvarto paminklas, po Mykolo Servacijaus Koributo... Višnioveckio apverktinos lemties... gedulingai nupieštas“), „Phaenix ex Olore e cineribus mortalitatis... Ignatii Rosini... Zawisza... a... communi luctui...“⁵⁸ („Feniksas, [prisikėlęs] iš gulbės, iš mirties pelenų... Ignacijaus Rosinio... Zavišos... visuotiniam liūdesiui...“), „Pro conservanda apud posteris memoria funebrium...“⁵⁹ („Būsimųjų kartų atminimui apie laidotuves...“), „Carmen lugubre in parentalibus... Joannis Ursini

⁵⁶ Tyrinėjimais parodė, kad statistiškai didžiausią XVIII a. proginės literatūros grupę sudaro panegiriniai leidiniai (prozinės kalbos ir eiliuoti tekstai), perpus mažiau buvo išleista vadinamųjų sveikinamojo pobūdžio leidinių, į trečiąją grupę pagal gausumą patenka maždaug vienodu skaičiumi pasižymintys epitalaminiai kūriniai ir įvairūs laidotuvėms skirti leidiniai, o šio sąrašo pabaigoje dar paminėtinos grynųjų elogijų, epigramų, odžių grupės.

⁵⁷ Monumentum doloris post dolenda fata... Michaelis Servatii Korybutu... Wiśniowiecki, ... palatini Vilmensis, supremi ducis exercituum M. D. Lithuaniae, Tucholiensis, Glinienensis... singulari fundatori, a minima J. S. Erectum, atque sub tristem publici funeris actum, lugubri calamo delineatum ab... collegio Pinscensi S. I. Vilnae, typ. S. R. M. Acad. S. I., 1745. (Egz. sign. VUB IV 30993)

⁵⁸ Phaenix ex Olore e cineribus mortalitatis in sublime immortalis gloriae evolans, sub atratam lugubrium inferiarum pompam... Ignatii Rosini... Zawisza, mareschalli curiae M. D. L. Minscensis, Bobruycensis, ... ad lenimen renuentis consolari publici propositus a sociato communi luctui collegio Minscensi S. I. Vilnae, typ. S. R. M. Acad. S. I., 1740. (Egz. sign. VUB IV 31267)

⁵⁹ Pro conservanda apud posteris memoria funebrium sacrorum, quae... Michael Radivilius, palatinus Vilmensis, supremus exerc. Lit. dux, persovi fecit A. 1760 d. 4. mensis Septembris, dum sui Nicolai Christophori A. 1715 demortui ossa cineresque in patrium sepulchrum solenniter ac pie inferret. (Egz. sign. VUB IV 30977)

Dowoyna Sołłohub...“⁶⁰ („Gedulinga giesmė, [skirta]... Jono Ursino Davainos Sologubo parentalijoms.“), „Laudatio funebris... Michaelis Casimiri Radziwiłł...“⁶¹ („Laidotuvių kalba, [skirta] Mykolui Kazimierui Radvilai.“), „Joannes in vinculis mortis... Ursini Dowoyna Sołłohub... deploratus“⁶² („Jonas Ursinas Davaina Sologubas,... [supančiotas] mirties grandinėmis, ... [šiuo kūrinium] apraudotas“) ir pan. Čia pateikti pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, kad XVIII a. leidinių antraštėse dominuoja apibendrinamojo pobūdžio formuluotės, tarsi leidžiančios atsiriboti nuo žanrinės priskirties būtinybės. Ši tendencija jau buvo pastebėta tyrinėjant kur kas ankstesnio laikotarpio, t.y. XVI a. pabaigos, laidotuvių poeziją⁶³.

Būdingas laidotuvių leidinių sandaros tipas: antraštinis puslapis, kitoje jo pusėje atspausstas herbas ir herbiniis eilėraštis, paprastai eiliuotas eleginiu distichu, kitas puslapis skirtas dedikacijai (dažniausia tai būdavo nedidelis prozinis tekstas, retesniais atvejais – dedikacinis eilėraštis), po kurios sekė pats kūrinys, dar galėjęs turėti ir atskirą pavadinimą, pvz., „Panegyris“ („Panegirika“). Pažymėtina, kad tokio tipo struktūrinį modelį galima laikyti bendru XVIII a. proginių lei-

⁶⁰ Carmen lugubre in parentalibus... Joannis Ursini Dowoyna Sołłohub, palatini Brestensis, ... officio dolentis musae collegii Vilmensis scholarum piarum decanatum... A. 1749. Vilnae, typ. S. R. M. Acad. S. I., [1749]. (Egz. sign. VUB IV 30669).

⁶¹ Laudatio funebris... Michaelis Casimiri Radziwiłł, cognomento magni... palatini Vilmensis, supremi exercituum ducis M. D. L., ... dum parenti optimo gratissimis filiis... Carolus Radziwiłł, palatinus Vilmensis, justa persolveret a minima S. I. Provinciae Litvaniae 1763 die... mense Majo. Vilnae, typ. S. R. M. Acad. S. I., [1763]. (Egz. sign. VUB IV 31144)

⁶² Joannes in vinculis mortis... Ursinus Dowoyna Sołłohub, palatinus Brestensis, ... olim famae, honoris magnitudinis praecursor, nunc communis mortalium fortunae successor... Josepho Ursino Dowoyna Sołłohub, castellano Samogitiae, ac... Antonio Dowoyna Sołłohub, generali artilleriae, capitaneo Jezierzyscensi, ... uti patriae religionisque pupilla lachrymis populi voce lugubris svadae, minimae S. I. collegii Minscensis deploratus A. D. 1749. Vilnae, typ. S. R. M. Acad. S. I., [1749]. (Egz. sign. VUB IV 30988)

⁶³ Rasa Jurgelėnaitė, *Lotyniškoji laidotuvių poezija: XVI amžiaus pabaigos Vilmniaus akademijos tekstų retorinė analizė*, (*Senosios literatūros studijos*), redaktorė Onutė Daukšienė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 29–31.

dinių modeliui, – taip buvo komponuojami ne tik laidotuviniai, bet ir epitalaminiai, panegiriniai, sveikinamojo pobūdžio leidiniai.

Šioje apžvalgoje aptarsime įdomesnius pavyzdžius, išsiskiriančius iš viso laidotuvinės kūrybos palikimo, daugiau dėmesio skirdami laidotuvių poezijai. Vienas iš tokių pavyzdžių – dvikalbis (lot. ir lenkų k.) poezijos rinkinėlis, išspausdintas 1760 m., skirtas Mikalojaus Kristupo Radvilos⁶⁴ perlaidojimui pažymėti⁶⁵. Tai kukliai atrodantis leidinys, išleistas kaip atskiras dvilapis. Leidinys yra nebūdingos struktūros, t.y. nėra herbo, herbino eilėraščio, dedikacijos. Dvilapyje išspausdinti du eleginio pobūdžio nedidelės apimties lotyniški eilėraščiai (48 eil. ir 14 eil.), eiliuoti eleginiu distichu, ir vienas lenkiškas eilėraštis (14 eil.). Pirmajame eilėraštyje elegišškai aprašomas liūdesys ir skausmas, patiriamas artimųjų netekus sūnaus ir brolio. Mikalojus Kristupas Radvila vadinamas: „[...] prima Parentum / Spes, prima et Fratrum Gloria [...] ([...] pirmutinė Tėvų / Viltis, pagrindinis Brolių pasididžiavimas [...]“). Jo mirtis palyginama su netikėtomis gamtos stichijomis: „Heu! Quis non doleat: subiti ceu turbinis aestu / Succisam medio vere fuisse rosam?“ („O! Ar kas galėtų nesielvartauti? Tarsi netikėtam viesului pakilus vidury kaitrios dienos / Išties buvo nulaužta rožė“). Pažymėtina, kad tekse pavartota viena kita tokios tematikos kūriniams būdinga mitologinė realija. Minima pavydžioji parka (*Parca invida*), likimo siūlo motyvas: „Dixisses, seros olim mansura per annos / Vivida felici stamina ducta colo“ („Ar būtum galėjęs pasakyti, kad per ilgus metus išliks / Likimo siūlas, kadaise suverptas maloningo ratelio“). Antrasis šio leidinio eilėraštis – „Vox frateris de terra: ad celsissimum principem Michaellem, palatinum Vilmensem, Supremum Litvani Exercitus Ducem“ („Brolio balsas iš žemės: aukščiausiajam kunigaikščiui Mykolui, Vilniaus vaivada, Lietuvos didžiajam etmonui“) – nuskamba kaip mirusiojo atsiliepinimas į gedinčio brolio mintis, padėka už surengtas apeigas ir kuria

⁶⁴ Mikalojus Kristupas Radvila (Nicolaus XVI Christophorus Ignatius Laurentius Rochus Radziwil 1695–1715).

⁶⁵ Pilną pavadinimą žr. išnašoje nr. 59.

draminio dialogo iliuziją. Ryškiausias šio atsakomojo eilėraščio motyvas – paguoda, kurios žodžius mirusysis išsako savo vieninteliui iš turėtų šešių dar gyvam broliui, jam linkėdamas nugyventi ir savo neišgyventus metus:

At nunc dilecta cum Coniuge, Prole, Nepote,
Quae retant, felix tempora vive Tua!
An Tua Te tantum volo vivere tempora? Frater!
Tempora quae potui vivere, vive mea.

(Bet dabar su mylima žmona, vaiku, vaikaičiu,
Tą laiką, kuris tau lieka, pragyvenk laimingas!
Ar aš labai noriu, kad tu savąjį laiką pragyventum? Broli!
Pragyvenk ir manąjį laiką, kurį aš galėjau gyventi.)

Leidiny s baigiamas atsakomojo eilėraščio vertimu į lenkų kalbą.

Be šio, pavyko aptikti ir dar vieną analogiško modelio leidinį, taip pat išleistą atskiru dvilapiu „*Epitaphium... Barbarae Solohubiae...*“⁶⁶ („Epitafija Barborai iš Sologubų giminės“). Leidinio struktūra tokia pati, kaip ir prieš tai aptartojo. Jį sudaro keturi eilėraščiai: lotyniška 6 eilučių epitafija „*Epitaphium illustrissimae Barbarae Solohubiae, rei tormentariae praefecti filiae*“ („Epitafija šviesiausiai Barborai iš Sologubų giminės, kariuomenės generolo dukteriai“) ir jos pažodinis vertimas į lenkų kalbą „*Tenze nadgrobek przez J. W. Jmci pana Jana Solohuba, generałowicza i majora artylleryi W. X. L. wierszem polskim wyłożony*“ („Ta pati epitafija... pono Jono Sologubo, generalaičio ir LDK artilerijos majoro, parašyta lenkiškomis eilėmis“) bei atsakomasis 6 eilučių lotyniškas eilėraštis lenkišku pavadinimu „*Do jasnje wielmoznego jegomosci pana Jana Solohuba, generałowicza i majora artyllerii W. X. Ltt. o wykładzie nadgrobku Łacińskiego na ięzyk oyczysty*“ („Šviesiausiajam galingiausiajam jo malonybei, ponui Jonui Sologubui, generalaičiui ir LDK artilerijos majorui apie lotyniškosios epitafijos vertimą į gimtąją kalbą“) ir šio eilėraščio pažodinis lenkiškas

⁶⁶ Ioseph Katenbring, *Epitaphium... Barbarae Solohubiae, rei tormentariae praefecti filiae*, [Vilnius, 1761]. (Egz. sign. VUB IV 22095)

variantas. Barborai skirtą epitafiją galime laikyti prozopopėjinio tipo kūrinėliu, kadangi ji skamba kaip pačios mirusiosios prisistatymas. Šioje epitafijoje Barbora glaustai užsimena apie savo dorybes, nurodo amžių, netikėtai šmaikščiai paaikškina mirties priežastį:

Illa ego sum Barbara, breves Matrisque, Domusque
Deliciae, et Litavi gloria rara soli;
Bis octo vix vita cui numerabat aristas,
Rupit inxpletos dum fera Parca dies.
Ingenium namque illa meum, moresque seniles
Dum stupet: imprudens creditit esse senem.

(Tai aš esu toji Barbora, neilgai trukęs ir Motinos, ir Namų
Džiaugsmas, ir ypatinga Lietuvos žemės garbė,
Kuriai gyvenimas tesuskaičiavo vos šešiolika javapjūčių,
Kai beširdė parka nutraukė nepasotintas dienas.
Kadangi apstulbo dėl mano gabumų ir sumanumo, būdingo
Seniems žmonėms: neišmanėlė [parka] patikėjo, kad aš esu senutė.)

Dėl paskutinėse dviejose eilutėse sukurtos emocinės atmosferos ši eilėraštį galima priskirti vadinamųjų juokaujamojo pobūdžio (*iocosum, ridiculum*) epitafijų tipui.

Antrasis eilėraštis, kuriame kreipiamasi į brolių Joną Sologubą, išvertusį epitafiją į gimtąją kalbą, laikytinas aptartosios epitafijos tęsiniumi. Čia Barbora giria brolių už puikų vertimą ir, priminusi, kad pati per anksti mirė, nes dėl išminties parkų buvo palaikyta senų žmogumi, savo brolių prilygina patyrusiems poetams: „credo: / Te senibus Juvenem Vatibus esse parem“ („tikiu, kad / tu esi jaunuolis, prilygstantis [patirtimi] seniems dainiams“).

Su aukščiau aptartais nedidelės apimties poezijos rinkinukais savo dydžiu disonuoja Jonui Ursinui Davainai Sologubui skirta laidotuvių giesmė „Carmen lugubre“⁶⁷. Šis leidinys, po kurio dedikacija pasirašė Vilniaus pijorų kolegija, buvo išleistas Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvėje 1749 m. Leidinyje nėra herbo ir herbinio eilėraščio,

⁶⁷ Pilną pavadinimą žr. išnašoje nr. 60.

tačiau apskritai savo sandara jis priskirtinas tradicinio struktūrinio modelio leidiniams. Po minėtos dedikacijos, parašytos proza, seka įspūdingos apimties (464 eil.) hegzametru eiliuotas giesmės tekstas, kurio pirmomis eilutėmis kreipiamasi į Taliją: „Funereis insiste modis mea moesta Thalia, / Sparge per Europen lachrimabile carmen“ („Mano liūdnoji Talija, imkis gedulingų eilių, / Skleisk po Europą graudžią giesmę“). Tai epinio pobūdžio kūrinys, kuriame gausiai minimi antikinės mitologijos personažai ir realijos (Apolonas, mūzų šaltinio Aganipės vandenys, Aonija, Letos upė, Libitina, Marsas, Prozerpina), įvairūs toponimai ir hidronimai (*Lechica tellus* (Lechijos žemė), *Balthidis unda* (Baltijos jūra), Korsika, Galija, Brestas, Polockas, Trakai, Vilnius, Vilijos upė, Austrija, Viena), garsios to meto giminės (Sapiegos, Oginskiai, Radvilos, Ščenavičiai, Krojeriai ir kt.). Svarbią vietą giesmėje užima dedikato žygių ir kitų garsių darbų pašlovinimas. Giesmės pabaigoje nuskamba tradicinis susitaikymo su įvykusia netektimi motyvas:

Quid faciam? Scribam moerens in marmore carmen,
Posteritas quod sera legat, meoransque resolvat:
Sollohub hic situs Ursinus Dowoyna Joannes,
Hic Martisque togaeque decus, tutela Piarum
Magna Scholarum [...].

(Ką aš galėčiau padaryti? Liūdėdamas marmure įrašysiu giesmę,
Kad būsimoji karta skaitytų ir liūdėdama pasakotų:
Čia guli Sologubas Ursinas Davaina Jonas,
Čia Marso ir togos [t.y. taikos meto] papuošalas, didysis pijorų
Globėjas [...].)

Paskutinėmis giesmės eilutėmis pasiliekančiams linkima dorai ir laimingai gyventi, susilaukti panašių vaikų ir vaikaičių.

Iš įdomesnių laidotuvių kalbų rinkinių paminėtinas Mykolui Servacijui Koributui skirtas leidinys „Monumentum doloris“⁶⁸. Tai iš esmės tradicinės struktūros rinkinys, kurį sudaro antraštinis lapas,

⁶⁸ Pilną pavadinimą žr. išnašoje nr. 57.

herbas, du herbinio eilėraščio funkciją atliekantys eleginiu distichu eiliuoti dveilčiai ir prozinė dalis, t.y. kalbos. Rinkinyje yra trys skirtingos apimties kalbos, turinčios atskirus pavadinimus: „Dolor Patriae“ („Tėvynės skausmas“; 15 psl.), „Dolor Familiae“ („Šeimos skausmas“; 15,5 psl.) ir „Dolor Minimae Societatis Iesu“ („Mažosios Jėzaus Draugijos skausmas“; 9 psl.). Visų šių kalbų tekstai pabaigoje grafiškai sukomponuoti taip, kad primintų elogijus. Trečiosios kalbos eloginė dalis savo struktūra ir turiniu akivaizdžiai pretenduoja būti laikoma epitafija. Ji pradeda epitafine formule *D.O.M.*⁶⁹, kuri dažniausia verčiama „Visiems duota numirti“ arba „Geriausiam didžiausiam Dievui“. Šia formule pradėtoje epitafijoje toliau turėtų būti vardijamos mirusiojo dorybės ir nuopelnai⁷⁰, tačiau šiuo atveju susiduriame su netradiciniu kūrėjo sprendimu, kai pirmosios elogijo eilutės tarsi antkapio įrašas prozopopėjiškai kreipiasi į keleivį: „Dolore pressus / Sta Viator. / In hoc Augusto cinere / Ultima jacet Scintilla, / Lucem precare“ („Skausmo prislėgtas / Sustok, keleivi. / Šiuose Augusto pelenuose / Yra paskutinė kibirkštis, / Maldauk šviesos“). Tolesnė elogijo eilutėse, užuot kalbėjus apie velionio dorą būdą ir nuveiktus darbus, minimos antikinės mitologijos realijos ir bibliniai personažai, kurių vardai tarsi įvykusios nelaimės aliuzija paryškina mirties atneštos netekties masą: „Argo“, argonautų laivo, sudužimas; Herkوليو stulpai, įamžinę dešimtąjį jo žygdarbį; ST personažas Samsonas⁷¹, kuris „Qui corruens, totam Domum secum ad / ruinam traxit“ („Kuris žūdamas visiems namams drauge / pražūtį lėmė“). Elogijas baigiamas keleiviui netiesiogiai primenant mitą apie Pandoros skrynią, kurioje liko uždaryta tik viltis. Šiuo atveju Pandora net nepaminėta, tačiau piešiama labai panaši, Pandoros skrynios mitą primenanti situacija: „Unus defunctus / Omnia sua secum uno Sarcophago / tumulavit, / Sola inde evolavit fama immortalis, / hanc

⁶⁹ Šią formulę galima šifruoti keleriopai, pvz.: D[at]ur O[mnibus] M[ori]; D[eo] O[ptimo] M[aximo]; D[iis] O[mnibus] M[anibus]; D[eus] O[mnium] M[agister].

⁷⁰ Teresa Michałowska, *op. cit.*, p. 171.

⁷¹ Samsonas – ST veikėjas, dvyliktasis Izraelio teisėjas, paskutinis gelbėtojas, aprašytas Teisėjų knygoje (*Ts* 13, 24; 14, 1–16, 30).

quaere!“ („Vienas mirė [ir] / Visa, kas jo, su savimi viename Sarkofage / palaidojo, / iš ten vien tik šlovė nemirtinga skubiai išskrido, / [būtent] jos ieškok!“). O šlovę keleivis privalo surasti, nes tik ji padės sužinoti, kas palaidotas šiame kape. Taigi elogijo pabaigoje suformuluojama mįslė (*aenigma*), kurios įminimas bus atsakymas į klausimus apie mirusiojo asmenį, būdą, nuopelnus: „Quis, Quantus, Qualis, Qui fuit, Qui vixit, / enarrabit“ („Kas toks, kokio [dorumo], koks [žmogus], kas buvo [kokias pareigas užėmė], kaip gyveno / papasakos“).

APIBENDRINIMAS

Laidotuvinė kūryba – poezijos kūriniai ir kalbos, – kaip ir daugelis literatūros žanrų bei formų, savo ištakomis siekia antikinę Graikiją. Jau tada laidotuvinės kūrybos žanrai neturėjo tikslių apibrėžčių, dar sunkiau nusakyti žanrines ribas kalbant apie Naujųjų laikų neoloty- niškąją kūrybą.

Teorinės laidotuvinė kūrybos sklaidos analizė populiariausiose XVI–XVIII a. poetikose parodė, kad didelę įtaką žanro sampratos traktuotei darė Skaligerio poetikos teiginiai. Jis detalai aptarė elegijas, epitafijas, epicėdijus, siauriau apibūdino trėnus, monodijas, inferijas, parentalijas, nėnijas. Epitafijas susiejo su laidotuvių kalbo- mis ir antkapiniais įrašais, jas įvardijo kaip tam tikrą epigramų rūšį ir suklasifikavo į skirtas ką tik atsitikusiam įvykiui pažymėti (*recens*) ir metines (*anniversarium*), taip pat nurodė kiekvieno iš šių tipų sudedamąsias dalis. Pabrėžė, kad, priešingai nei epitafijos, epicėdijai negali būti kartojami. Tai yra giesmės, glaudžiai susijusios su pačiomis laidotuvėmis. Trėnai, pasak Skaligerio, reiškia liūdesį, o jų samprata platesnė ir laisvesnė. Elegija, tik iš pradžių buvusi gedulinga, vėliau pakito ir aprėpė pačias įvairiausias temas. Monodija apibūdinta kaip gedulinga giesmė, apie inferijas užsiminta kaip apie giesmę, sudėtinę laidotuvių ceremonijos dalį, parentalijos tik paminėtos, tačiau plačiau neaptartos, nėnijos prilygintos laidotuvių raudotojų giesmėms.

Nors Pontano-Buchlerio poetikoje nebuvo pernelyg nutolta nuo Skaligerio teorijos, tačiau čia išdėstyta laidotuvių poezijos teorija pasižymi kai kuriomis naujovėmis. Pirmiausia pastebimas bandymas taikant epitafijos terminą apibrėžti visą gedulinę poeziją. Tokią galimą išvadą perša vienas iš šios poetikos skyrių, pavadintas „Apie epitafiją, arba gedulinę poeziją. Epitafija. Epicėdijas. Nėnija“. Įdomu, kad epitafijos kaip laidotuvių poezijos apibendrinamasis aspektas poetikoje nėra plėtojamas, atvirkščiai, pastebėta, kad universaliu terminu, veikiant tradicijai, tapo epicėdijas. Taip pat svarbu pažymėti, jog šioje poetikoje itin daug dėmesio skirta epitafijų stiliui, detaliai aptarta, kuo turi pasižymėti epitafijos, skirtos valdovams, karvedžiams, išminčiams, motinoms, tėvams ir pan.

Sarbievijaus poetikoje iš daugelio laidotuvinės kūrybos žanrų apibrėžtas tik epicėdijas. Šio žanro kūriniai priskirti vadinamosioms *silvoms* ir apibūdinti kaip mirusiesiems pašlovinti skirta poezija, artimiausia epinei imitacijai.

Dominyko de Kolonijos ir Juozapo Juvencijaus, XVIII a. jėzuitų autorių, retorikos ir poetikos darbuose matyti ankstesnių teoretikų įtaka. Dominykas de Kolonija, apibrėždamas laidotuvių kalbą, rėmėsi Skaligeriu, o Juozapo Juvencijaus epicėdijo apibrėžtis suformuluota atsispiriant į Pontano-Buchlerio ir Sarbievijaus teiginius. Pažymėtina, kad tokie laidotuvių kūrybos žanrai kaip epicėdijas ar epitafija net neminimi XVIII a. pabaigoje išėjusiose švietėjų pajorų Pilypo Nerijaus Golianskio ir Ksavero Dmochovskio poetikose. Šių autorių darbuose laidotuvinės kūrybos žanrai jau apibendrinti kaip elegija.

Laidotuvių kūryba, buvusi itin populiaru Renesanso ir Baroko epochose, XVIII a. gausumu nusileidžianti panegirikoms ir sveikinamojo pobūdžio leidiniams, sudaro gana gausią ir reikšmingą proginės literatūros dalį. Vilniaus jėzuitų akademijos spaustuvės produkcijos apžvalga rodo, kad didžiausią laidotuvinių leidinių grupę sudaro ekominių kalbų ir prozinių panegirikų rinkiniai. Kai kurios kalbos ir prozinės panegirikos išleistos su poezijos citatomis (pvz., Sarbievijaus,

Klaudiano) ar eloginėmis dalimis. Palyginti su proziniais leidiniais, poezijos, sukurtos laidotuvių proga, išleista labai nedaug.

XVIII a. laidotuviniai leidiniai leisti su ilgomis, aprašomosiomis antraštėmis, pateikiančiomis skaitytojui pagrindinę informaciją apie leidinio pasirodymo priežastį ir dedikatą, pvz.: „Monumentum doloris post dolenda fata... Michaelis Servatii Korybutu... Wiśniowecki, ... lugubri calamo delineatum“, „Carmen lugubre in parentalibus... Joannis Ursini Dowoyna Sołohub...“, „Laudatio funebris... Michaelis Casimiri Radziwiłł...“, „Joannes in vinculis mortis... Ursini Dowoyna Sołohub... deploratus“, „Lachrymae doloris... Leoni Casimiro... Chłusowicz...“ ir pan. Šiuos leidinius sieja ir tam tikras struktūrinis modelis, susidedantis iš antraštinio puslapio, herbo ir herbinio eilėraščio, dedikacijos bei paties kūrinio.

Kalbant apie laidotuvių poezijos rinkinius tenka pabrėžti, kad XVIII a. nustoja gyvuoti jų leidimo tradicija. Laidotuvių poezijos apžvalga parodė, kad rinkinius pakeitė negausūs, nedidelės apimties eleginio pobūdžio kūrinėliai, eiliuoti eleginiu distichu. Iš minėtų nedidelės apimties kūrinių grupės išsiskiria bene vienintelė įspūdingos apimties (464 eil.) laidotuvių giesmė, skirta Jonui Ursinui Davainai Sologubui („Carmen lugubre“, 1749). Šis kūrinys, eiliuotas hegzametru, traktuotinas kaip brandžiojo Baroko tradiciją iliustruojantis pavyzdys, nebūdingas XVIII a. antrajai pusei.

Įteikta 2006 12 08
Priimta 2006 12 14

Asta Vaškelienė

FEATURES OF THE LATIN FUNERAL LITERATURE
OF THE 18th CENTURY

Summary

Panegyrics and congratulatory publications constitute most of the occasional literature of the 18th century in the Great Duchy of Lithuania. However, funeral texts are also a significant part of the occasional literature. These works are also important as an illustration of a dedicee's personal life as well as a piece of art documenting social life and historical events of the times.

Prosaic panegyrics are predominant among the funeral publications of the 18th century. Encomiastic orations, often embellished by eulogic insertions, were written to honor the dead. Poetry was much more seldom written for funeral occasions. It is mostly represented by short poems of elegiac nature rhymed in elegiac distych. Among them, notable is a funeral song dedicated to Jonas Ursinas Davaina Sologubas (*Carmen lugubre*, 1749) – perhaps only such song of a substantial length (464 lines). This hexameter work can be viewed as an example of the late Barocco tradition.